

Табл. 5. Ймовірність виникнення наслідків впливу чинників макросередовища на ситуації

Чинники макросередовища	Наслідки впливу	Ймовірності виникнення наслідків впливу
Економічні	Збільшення обсягів експорту та імпорту товарів	0,09
	Зменшення кількості збиткових підприємств	0,04
	Регіональні диспропорції в товарообігу підприємств	0,02
Політико-правові	Збільшення обсягів експорту та імпорту товарів	0,04
	Зменшення кількості збиткових підприємств	0,02
Науково-інноваційні	Зменшення кількості збиткових підприємств	0,02
Соціальні	Регіональні диспропорції в товарообігу підприємств	0,008
Географічні	Регіональні диспропорції в товарообігу підприємств	0,0049
	Вузький сегмент непродовольчих товарів на сільському ринку	0,014
	Збільшення обсягів експорту та імпорту товарів	0,0175
	Мала кількість об'єктів торгівлі на селі	0,0259
Демографічні	Регіональні диспропорції в товарообігу підприємств	0,07
	Вузький сегмент непродовольчих товарів на сільському ринку	0,02
	Мала кількість об'єктів торгівлі на селі	0,037
Ринкові	Збільшення обсягів експорту та імпорту товарів	0,015

Література

1. **General D. Bell.** Organization and the External Environment 1997, in McGuire, op.cit.
2. **Porter M.E.** Competitive Advantage. – N-Y, 1985.
3. **Власюк О.С.** Можливості застосування аналітичного планування для обґрунтування та підготовки рішень на вищих рівнях управління// Сер.: Наукові доповіді. – К.: НІС. – 1995, вип. 47. – 72 с.
4. **Виханський О.С.** Стратегическое управление. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1995. – 456.
5. **Горбенко О.В.** Забезпечення ефективності функціонування підприємств в умовах невизначеності// Системні методи керування, технологія та організація виробництва, ремонту і експлуатації автомобілів: Науковий журнал. – 2003. – С. 262-263.
6. **Казакова Ю.Б.** Оцінка факторів, що впливають на розвиток роздрібної торговельної мережі// Торгівля і ринок України. – Донецьк: Донецький ДУЕіТ ім. Туган-Барановського. – Донецьк. – 2005, вип. 20. – 391, 265 с.
7. **Котлер Ф.** Основы маркетинга. – М.: Прогресс, 1990. – С. 152-176.
8. **Мазаракі А.А.** та інші. Економіка торговельного підприємства: Підручник для вузів/ Під ред. проф. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.

**УДК 058.232.2.085 (477) Доц. Н.Й. Реверчук, канд. екон. наук – Львівський ін-т банківської справи Університету банківської справи НБУ;
здобувач О.Г. Сербина – Львівська КА**

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено зарубіжний досвід податкового регулювання банківської діяльності держав з ринковою та перехідною економікою, з'ясовано дієві методи пільгового

оподаткування банків, виявлено особливості оподаткування банківського прибутку та обладнання банківських продуктів і послуг ПДВ.

Ключові слова: пільгове оподаткування банків, система оподаткування банківської діяльності, податок на прибуток банків, оподаткування доданої вартості банків.

Assoc. prof. N.Yo. Reverchuk – Lviv institute of banking University of banking of the NBU; competitor O.G. Serbyna – L'viv commercial academy

Foreign experience of banking business tax control and its implementation in Ukraine

Foreign experience of tax control banking business countries with market and transforming economy was investigated in the article. Effective methods of bank favourable taxing were found out. Certain taxation peculiarities of bank profit, banking products equipment and VAT services were discovered.

Keywords: bank favourable taxation, banking business tax system, banking profit taxation, bank value added taxation

Постановка проблеми. Аналіз практики оподаткування вітчизняних комерційних банків дає змогу зробити висновок про необхідність детального вивчення зарубіжного досвіду застосування банківського податкового права та податкових регуляторів розвитку банківництва. В Україні рівень доходності від банківської діяльності вищий, ніж у секторі реальної економіки, що економічно не виправдано. У цих умовах потрібно реалізовувати закони та податкові інструменти, які б сприяли переливу капіталу із фінансового сектора у високотехнологічні галузі реального виробництва. І зарубіжний досвід вирішення цього завдання може для нас бути корисним і повчальним.

Останні дослідження і публікації за темою статті. Тема зарубіжного досвіду оподаткування комерційних банків є маловивченою у вітчизняній фінансовій науці, більше уваги приділяється аналізу оподаткування підприємств реального сектора економіки і податкових систем зарубіжних країн загалом. Однією із небагатьох наукових праць з цієї проблеми є наукова стаття С. Тиртишного [1], а також побіжні звертання до оподаткування банків закордонних дослідників, які спеціально вивчають зарубіжну фіскальну політику.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити доступний зарубіжний досвід з оподаткування комерційних банків і визначити конкретні напрямки його застосування у вітчизняному банківництві.

Виклад основного матеріалу. У Росії у 90-х роках ХХ ст. урядовці згадали про регулювальну функцію податків і намагались стимулювати банки активніше виступати у ролі інвесторів реальної економіки. За тодішнім податковим законодавством звільнявся прибуток, отриманий від наданих кредитів строком на три і більше років. Однак на практиці, незважаючи на звільнення від оподаткування, тільки 2,1 % від загальної суми виданих кредитів за 1994 р., були видані на строк три і більше років [1, с. 23]. Банкірам загрожували великі ризики, оскільки було важко проконтролювати використання кредитів за цільовим призначенням. Окрім того, більшу частину таких кредитів було видано холдингам, основна діяльність яких була зосереджена у сфері обігу. За оцінкою С.А. Тиртишного, більше 60 % від суми виданих кре-

дитів припадала на такі холдинги і тільки 30 % було спрямовано у промисловість країни [1, с. 23].

Звідси висновки для України:

- 1) запровадження тільки одного податкового інструмента, який стимулює інвестиційну діяльність банків, не достатньо. Необхідно чітко визначити галузеві пріоритети української економіки і перелік підприємств цих галузей, яким доцільно надавати подібні переваги і звільняти їх прибуток від податку.
- 2) банки повинні мати гарантію від уряду щодо повернення кредитів або надавати такі кредити у вексельній формі.
- 3) щоб банки мали стимул строго контролювати напрямки використання засобів, які інвестуються у підприємства, треба звільнити від оподаткування прибуток комерційних банків, який направляється у вигляді прямих інвестицій у підприємства пріоритетних галузей. В Україні, за чинним законодавством, пряма чи опосередкована участь банку у капіталі будь-якого підприємства, установи не повинна перевищувати 15 % капіталу банку, а сукупні інвестиції банку не повинні перевищувати 60 % величини капіталу банку [2, с. 50].

У світовій практиці застосовуються різні методи пільгового оподаткування банків:

- зниження ставок оподаткування на тривалий час діяльності банку. Наприклад, у Франції новоствореним банкам надаються пільги щодо сплати податку з компаній протягом п'яти років. Перші два роки податок взагалі не сплачується, на третій рік – лише 25 % ставки, четвертий рік – 50 %, п'ятий рік – 75 % і тільки на шостому році ставка становить 100 % [3, с. 106];
- надання податкового кредиту, причому це стосується різних податкових платежів;
- визначення неоподаткованого мінімуму доходів. Це стосується не лише фізичних осіб при визначенні та розрахунку прибуткового податку, а й банків при сплаті усяких податкових платежів (ПДВ, на доходи тощо);
- повне звільнення банків від сплати податкових платежів. Найбільш відомим є звільнення від оподаткування відсотків, які виплачуються за позиками місцевих органів влади (США);
- податкові пільги окремим банкам, які надаються для їх підтримки та подальшого розвитку;
- при проведенні банками фінансових операцій, таких як благодійні відрахування, підтримка лікарень, відрахування у різні фонди релігійних організацій. У більшості країн такі кошти не підлягають оподаткуванню;
- пільги на окремі види витрат. Це стосується коштів, які сплачуються у різні соціальні фонди (пенсійний, соціального страхування, безробітних та ін.).

Для українських банків доцільним було б застосування таких пільг, як:

- звільнення від оподаткування коштів банків, які інвестуються в інноваційні підприємства;
- надання пільг в оподаткуванні банків, що здійснюють довгострокове інвестиційне кредитування.

Система оподаткування банківської діяльності у розвинутих країнах неоднорідна. Це стосується навіть окремих податків, зокрема ПДВ (див. табл. 1)

Табл. 1. Рівень податку на додану вартість і його частка у податкових доходах та у ВВП [4, с. 166]

Країна	Рік введення ПДВ	Питома вага у податкових доходах, %	Питома вага у ВВП, %	Стандартна ставка ПДВ, %
Австрія	1973	21,7	9,1	20
Бельгія	1971	16,5	7,5	21
Великобританія	1973	14,7	5,7	17,3
Греція	1987	14,9	5,3	18
Данія	1967	20,6	9,9	25
Ірландія	1972	21,3	8,4	21
Іспанія	1986	13,9	3,9	16
Італія	1973	15,1	6,2	19
Люксембург	1970	13	5,4	15
Нідерланди	1969	15,7	6,2	17,5
Німеччина	1968	16,9	6,3	15
Португалія	1986	13,3	4,3	17
Фінляндія	1994	-	-	22
Франція	1968	19,9	9	20,6
Швеція	1969	13,4	6,8	25

Так, у Франції вартість банківських послуг обкладається ПДВ за ставкою 18,6 %, однак існує перелік послуг, які не оподатковуються. У Великобританії нині існує три ставки ПДВ: максимальна – 27,5 %, стандартна – 8 %, пільгова – 0 % [3, с. 104]. Перелік банківських послуг подано у Списку 5 Закону про ПДВ (1983 р.). Нульова ставка означає, що банківська послуга попадає під обкладення ПДВ, але податковий оклад обчислюється за ставкою 0 %. Економічний зміст пільги полягає у тому, що банк, який реалізує свої послуги, може зареєструватися як платник податку і вимагати повернення сплачених сум ПДВ із бюджету [1, с. 24]. Цей вид пільги доцільно застосовувати до таких послуг, які дають невеликі надходження через малі обіги або, коли складно визначити додану вартість. Деякі послуги комерційних банків України до таких послуг належать.

В Італії діє чотири ставки ПДВ – 4 %, 9 %, 13 %, 19 % [3, С. 116]. Однак додана вартість від банківської діяльності обкладається за максимальною ставкою. В Італії від сплати ПДВ звільняються операції із золотом та іноземною валютою. У банківництві США ПДВ не використовується. В Іспанії у 1994 р. було встановлено три ставки: 4 %, 7 %, 16 %, однак банківські операції від сплати ПДВ звільняються. Якщо взяти податок на прибуток банків, то він також у різних країнах застосовується по-різному.

Наприклад, у США основна ставка податку на доходи корпорацій становить 84 %, але він вноситься ступінчасто. Банк сплачує 15 % за кожні 50 тис. доларів оподатковуваного доходу, 25 % – за наступні 25 тис. доларів і 34 % – на решту суми. Окрім того, на доходи у межах від 100 до 335 тис. доларів встановлений додатковий збір величиною 5 %. Податкова реформа США 1986 р. внесла значні зміни у процедуру оподаткування банківського прибутку. Так, при обчисленні оподатковуваного прибутку банків з нього вилучаються відсотки, які отримано по урядових облігаціях (за встановленою нормою). Доходи від державних облігацій, які були випущені після 4 серпня 1998 р., вилучаються банками із оподатковуваного прибутку обсягом 10 %. -

Названа вище реформа запровадила альтернативний мінімальний податок, який нараховується за ставкою 20 % замість трьох діючих ставок податку на прибуток корпорацій (15 %, 25 % і 34 %) до суми, яка складається із звичайного оподаткованого доходу, збільшеного на суму податкових пільг і половини суми перевищення доходу над оподатковуваним доходом з врахуванням податкових пільг. Банки також мають право пільгувати прибуток на суму, яка дорівнює відрахуванням у резерви по безнадійних боргах, але ця сума залежить від величини власного капіталу банку. Крім федерального податку, у різних штатах є податок штату на прибуток банку, його ставки різні. Найбільший цей податок у штаті Айова – 12 %, а найменший – у штаті Юта – 5 % [1, с. 24]. У деяких штатах замість податку на прибуток передбачено ліцензію, в інших розроблено спеціальні податки. Так, у штаті Техас банки сплачують податок на володіння нерухомістю, а також податок на акції банків.

У Німеччині податок на доходи корпорацій вилучається з балансового прибутку компанії, причому, ставка податку на нерозподілений прибуток – 50 %, а на прибуток, який направляється на виплату дивідендів – 36 % [1, с. 170]. Особливістю оподаткування банків у Німеччині є те, що відсотки, які отримані за надані кредити, податком на доходи корпорацій не оподатковуються.

Висновки. Отже, аналіз зарубіжного досвіду щодо оподаткування банківської діяльності дає змогу визначити такі головні висліди:

- банки доцільно звільняти від оподаткування їх прибутків, якщо ці прибутки направляються у вигляді прямих інвестицій у підприємства пріоритетних галузей;
- банкам доцільно надавати пільги з оподаткування їх прибутків, якщо вони інвестуються в інноваційні підприємства або направляються у довгострокове інвестиційне кредитування;
- необхідно застосовувати цілісну систему податкових інструментів, оскільки застосування тільки одного податкового стимулятора не зацікавить банки у нарощуванні кредитної, депозитної та інвестиційної діяльності.

Література

1. Тыртышный С.А. Зарубежный опыт налогообложения коммерческих банков// Финансы. – 1997, № 7. – С. 23-25.
2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: www.zakon.rada.gov.ua
3. Литвиненко Я.В., Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн: Навч. пос. – К.: МАУП, 2004. – 208 с.
4. Литвиненко Я.В. Податкова політика: Навч. пос. – К.: МАУП, 2003. – 224 с.

УДК 658.9

*Доц. М.К. Колісник, канд. екон. наук;
магістр Г.В. Рубаха – НУ "Львівська політехніка"*

ЗБАЛАНСОВАНА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто концепції впровадження та функціонування збалансованої системи показників, етапи впровадження збалансованої системи показників на підприємстві,